

В. М. Герзаніч,
аспірант, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

V. Gerzanich,
graduate student, DVNZ "Uzhgorodskiy national university", Uzhgorod

OPTIMIZATION OF APPROACHES CONCERNING THE FORMATION OF PRIORITIES OF ATTRACTING OF FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE

З метою оптимізації напрямів залучення іноземних інвестицій в Україні в статті визначено три блоки заходів: економічні, інституційно-організаційні та законодавчо-правові. Економічний блок заходів запропоновано зосередити на сегменті надання податкових пільг іноземним інвесторам. Визначено види пільг, залежно від того, чи інвестор зорієнтований на реалізацію короткострокових або довготривалих інвестиційних проектів. Для короткострокових проектів доцільно встановити зменшену або нульову ставку податку та збору. Для довгострокових проектів ефективним стане зменшення бази оподаткування до нарахування податку та збору або зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору. В інституційно-організаційному плані запропоновано доповнити державні агентства із залучення інвестицій приватними. Визначено базові напрями діяльності таких агентств. Встановлено основні принципи побудови Інвестиційного Кодексу України, скерованого на підтримку державної стратегії залучення іноземних інвестицій як основного аспекту законодавчо-правової сфери.

In order to optimize the directions of attracting of foreign investment we defined in the article three groups of measures: economic measures, institutional and organizational measures and legislative ones. Economic measures include initially the tax incentives granted to foreign investors. We defined the types of incentives depending on terms of investment projects. For short-term projects it is expedient to set the reduced or zero tax rate. For long-term projects the reducing of tax base before tax or reducing of after-tax tax liabilities will be efficient. In the institutional and organizational aspect we proposed to add the state investment promotion agencies by private ones. We determined the activity guidelines of such agencies. Also we stated the basic principles of forming-up of Investment Code of Ukraine, aimed to approve the state strategy of attracting of foreign investment as the main aspect in legislative area.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційна політика, регулювання, податкові пільги, агентства із залучення інвестицій.

Key words: foreign investment, investment policy, regulation, tax incentives, investment promotion agencies

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Активність інвестиційної діяльності країни визначає рівень розвитку національної економіки. Розробка та реалізація інвестиційної політики в сьогоdnішніх умовах має базуватися, зокрема, на чітко визначених пріоритетах ефективного залучення іноземного інвестування. За таких умов постає необхідність виробити обґрунтовані підходи до ефективного залучення іноземних інвестицій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наразі існує значна кількість публікацій, присвячених пошуку шляхів забезпечення інвестиційного розвитку на-

ціональних економік. Окремі аспекти формування стратегії та політики залучення іноземних інвестицій розглянуто у роботах вітчизняних [1—4] та іноземних учених [5—9]. Однак ці дослідження загалом стосуються оцінки ефективності інвестиційної політики в цілому; у більшості з них відсутній аналіз конкретних заходів щодо залучення прямих іноземних інвестицій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У зв'язку з вищевикладеним, метою даної статті є визначення конкретних напрямків та інструментів, спрямованих на формування пріоритетів залучення іноземних інвестицій в економіку України.

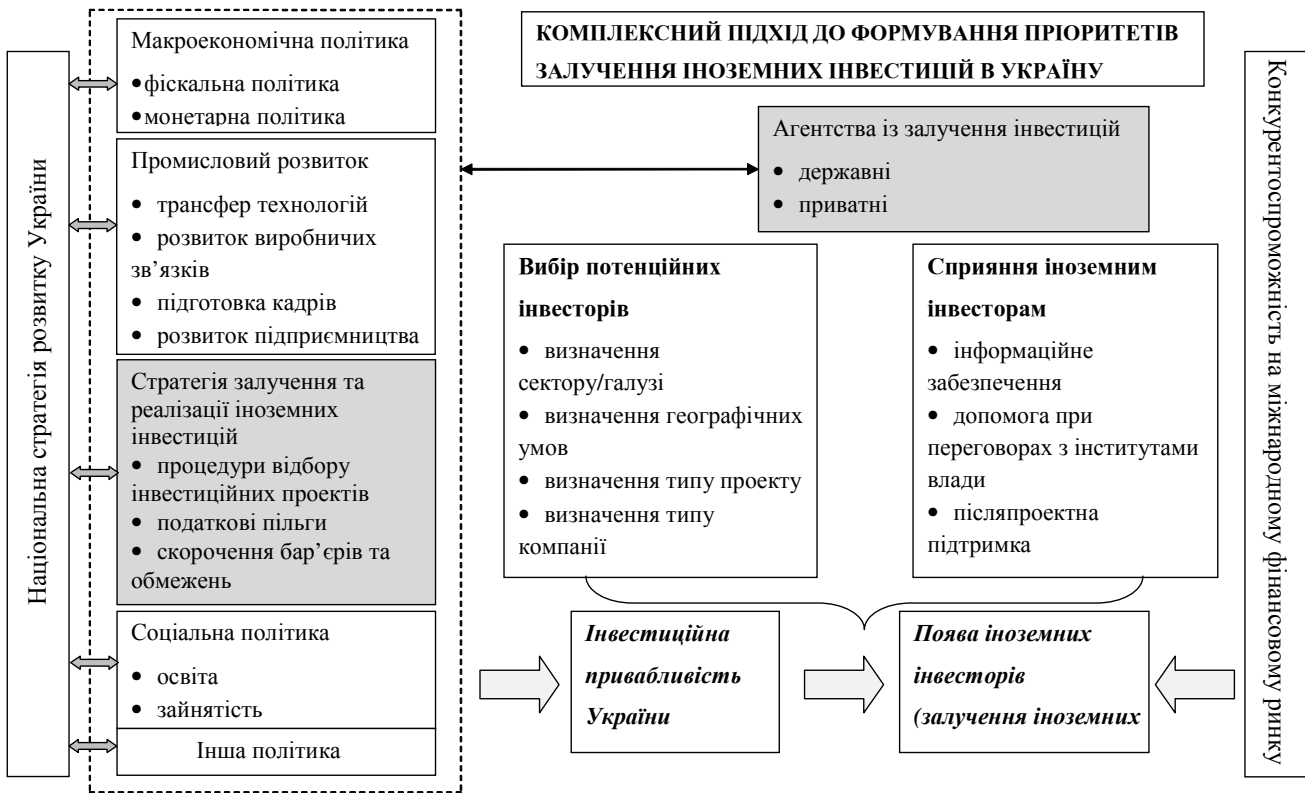

Рис. 1. Механізм реалізації комплексного підходу до формування пріоритетів залучення іноземних інвестицій в Україну

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підходи до залучення іноземних інвестицій поділяються на пасивний, активний і комплексний. Наразі в Україні, переважно, використовується пасивний підхід залучення інвестицій, який засновано, переважно, на порівняльних перевагах країни. Він базується на встановленні політичних засад, покликаних спростити потоки вхідних інвестицій. Пасивний підхід може пасувати для залучення компаній, зацікавлених у перевагах, характерних для певної країни (внутрішній або сусідні ринки, природні ресурси). Основні елементи, якими користується країна для залучення іноземних інвестицій, за умови провадження пасивної інвестиційної політики — це, передовсім, природні переваги: географічне розташування, природні ресурси, пропозиція праці. Умови для іноземних інвестицій в даному випадку є такими: законодавча система, процес прийняття та відбору інвестиційних програм і проектів, захист інвестицій, обмеження інвестицій. Конкурентні переваги: інфраструктура, умови господарювання, макроекономічна рівновага, відкритість економіки, особливі переваги.

Натомість, альтернативний — активний підхід до залучення іноземних інвестицій включає певні особливі заходи, покликані заохотити до входження в економіку ті чи інші типи інвестицій із більшим потенціалом, щоби генерувати позитивні екстерналії у приймаючій країні (наприклад, виробничі взаємозв'язки або створення доданої вартості, ноу-хау та обладнання). Головною метою активного підходу є скорочення розриву з конкурентами. Він застосовується в тих країнах, де уряд зацікавлений в інтенсифікації та диференціації процесу залучення іноземних інвестицій. Головна ідея активного підходу полягає в тому, аби визначити, який тип інвестицій принесе очікувані вигоди, щоби згодом створити, враховуючи обмеженість ресурсів, умови,

необхідні для залучення інвестицій цього типу. Активний підхід передбачає встановлення спеціальної інституційної структури для просування та залучення іноземних інвестицій. Основними її складовими є агентства із залучення інвестицій (investment promotion agencies), які успішно функціонують у країнах світу.

Проміжний — комплексний підхід до залучення іноземних інвестицій має місце, коли країна обирає залучення певного типу інвестицій, поєднуючи його із загальною політикою розвитку держави. В цьому випадку виникає зворотній зв'язок між інвестиційною та загальнодержавною політикою, що надає позитивних екстерналій обом. За застосування комплексного підходу політика залучення інвестицій та політика економічного розвитку координуються та інтегруються, надаючи, таким чином, синергетичний ефект для державної політики залучення інвестицій. Слід зазначити, що комплексний підхід містить інституційні та економічні складові, притаманні активному підходу.

При виборі типу підходу залучення іноземних інвестицій слід зважати на таке. Пасивний підхід доцільно використовувати тим країнам, чий переваги є більш вагомими за переваги конкурентів. Очевидно, що в Україні це наразі не так. Активний підхід до залучення іноземних інвестицій варто використовувати тим країнам, у яких переваги несуттєво слабші за переваги конкурентів. У певних галузях ця ситуація характерна і для українських реалій, проте, в більшості сегментів економіка нашої країни далеко відстала від своїх конкурентів, тож не може отримувати вигоди від активної політики та потребує довгострокових дій щодо проведення структурних перетворень. Тому найбільш відповідним для України уявляється комплексний підхід до залучення іноземних інвестицій. Організаційно-економічний механізм реалізації комплексного

підходу до формування пріоритетів залучення іноземних інвестицій в Україну наведено на рис. 1.

Заходи зі стимулювання інвестицій можна розподілити на економічні, інституційно-організаційні та законодавчо-правові.

Економічні заходи. В Україні, як і в більшості країн світу, інвестиційні пільги надаються у двох формах: податкові пільги та фінансове заохочування (у формі прямих субсидій для інвестиційних програм та проектів). Крім того, застосовуються різноманітні заходи зі спрощення інвестицій, покращення нормативно-правової бази як частини довготривалого процесу, який включає до себе контакт з інвесторами. Основним чинником для іноземних інвесторів при обранні місця розміщення інвестицій вважаються податкові пільги, тому нижче головну увагу приділено саме їм.

Ст. 30.9 Податкового Кодексу України передбачає, що в Україні податкові пільги можуть надаватися шляхом податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору; зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору; встановлення зниженої ставки податку та збору; звільнення від сплати податку та збору.

Останні два види є найбільш простими типами податкових пільг, використання яких надає іноземним інвесторам швидкі та широкі переваги, проте, приводять до вимивання податкової бази та скорочення податкових надходжень держави.

З метою скорочення окреслених вище негативних наслідків такі види пільг варто надавати іноземним компаніям, які планують короткострокове інвестування в Україні, а також для тих компаній, які створюються, а не для тих, що розширюються. Також саме ці пільги доцільно надавати компаніям, які працюють на багатьох ринках, зокрема, компаніям, бізнес яких пов'язаний з Інтернетом, страховим компаніям, банкам, оскільки вони можуть краще користуватись різними податковими режимами у країнах. Для експортноорієнтованих іноземних інвесторів ці види пільг також краще, ніж для компаній, орієнтованих на внутрішній ринок, оскільки перші працюють на багатьох ринках, а також на ринках з високим рівнем конкуренції.

Перші два типи пільг варто використовувати для іноземних інвесторів, які планують довгострокові інвестиції; також їх складніше надавати у ручному режимі. Проте варто враховувати, що у них є суттєві обмеження, зокрема для інвестиційних програм і проектів з довгим циклом виробництва та у нестабільному макроекономічному середовищі. Для України наразі це є суттєвим обмежувачим чинником. Також їх важко адмініструвати і вони потребують розвинутої системи бухгалтерського обліку.

Слід розуміти, що ефективність надання пільги, покликаної стимулювати приплив прямих іноземних інвестицій у певну галузь суттєво залежить від, власне, кількісного стимулюючого ефекту пільги, тобто від того, який приріст доходності принесе її впровадження і чи перекриє цей приріст збитки від зменшення податкової навантаженості чи зменшення податкової бази. При цьому обов'язковою умовою є незалежність експертизи сфер інвестування та характеру потенційних інвестицій.

Значну увагу слід також приділити механізму надання пільг задля стимулювання іноземних інвестицій.

Якщо пільги призначаються в довільний спосіб, внаслідок чого інвестори, що претендують на пільговий режим оподаткування, мусять проходити окремий процес затвердження чиновниками, їх витрати суттєво зростають, а бажання інвестувати в економіку зменшується. Крім того, процес затвердження може зайняти багато часу, відтак, на-

гальна потреба в інвестиціях у певний сегмент економіки зникне. Ще одним корупційним стимулом є вартість інвестиційних проектів, точніше, маржа, яка виникає між звичайною та пільговою їх реалізацією. Реалізація цього стимулу також напряму залежить від характеру надання пільг (ручний, на розсуд чиновника чи автоматичний), чіткості критеріїв відбору, закритості угод тощо.

Зважаючи на прагнення потенційного інвестора чи/або осіб, зацікавлених у його приході в національну економіку, зменшити витрати часу та коштів на узгодження бюрократичних нюансів, логічно припустити, що надмірна свобода дій чиновників у питаннях надання пільг збільшує можливості для корупції, тобто чим менш чіткими є правила отримання інвесторами пільг, тим більшою є можливість порушень.

Тому відбір інвестиційних проектів в Україні мусить здійснюватись якомога більш автоматично, на підставі чітких, формально вписаних критеріїв надання пільг, що базуються на оцінці проектів і потреб держави у проектах саме такого спрямування. Бажано, аби такі умови були частиною податкового чи іншого законодавства.

Інституційно-організаційні заходи. Основним інструментом такого підходу є створення в Україні приватних агентств із залучення інвестицій.

Наразі для потенційних іноземних інвесторів притаманний брак обізнаності з особливостями та перевагами інвестування в Україні. Це виникає за рахунок таких факторів як інформаційна асиметрія та наявність витрат на створення нових підприємств. Для компанії, що інвестує в Україну вперше, необізнаність із чинними законодавчими процедурами, ринками факторів виробництва, діловою культурою тощо можуть стати перешкодою до створення компанії у країні, і, як наслідок, Україна втратить інвестиції.

Усунути цю необізнаність покликані агентства із залучення інвестицій.

На даний момент в Україні існують два державних агентства, які займаються діяльністю із залучення інвестицій: Державне агентство з інвестицій і розвитку та Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації.

Іноземні інвестиції приваблює більш ліберальний режим в економіці, зокрема, зменшення втручання уряду. Тому в рамках реалізації комплексного підходу до формування пріоритетів залучення іноземних інвестицій в Україні доцільно на додачу до державних створити декілька потужних приватних агентств із залучення інвестицій. Базові напрями діяльності приватного агентства із залучення інвестицій наведено на рисунку 2.

Стратегічна діяльність приватного інвестиційного агентства із залучення інвестицій містить такі складові.

Аналіз політичного та економічного середовища, що спрямований на дослідження тих чинників, що впливають на стан бізнесу, але знаходяться поза контролем власника бізнесу. Це може включати все, починаючи від кваліфікованої робочої сили, законодавства та регуляторних актів, які бізнес має виконувати, до географічних умов роботи. Агентство має надавати потенційним інвесторам вичерпну інформацію стосовно цього середовища.

Пільги для іноземних інвесторів. До функцій агентства мусить входити інформування інвесторів щодо пільг, які надаються урядом України.

Тактична діяльність приватного інвестиційного агентства повинна містити такі аспекти: управління підприємством; управління персоналом; взаємозв'язки та партнери.

У сучасних умовах в Україні приватному інвестиційному агентству доцільно розвивати два типи встановлення та підтримання взаємозв'язків.

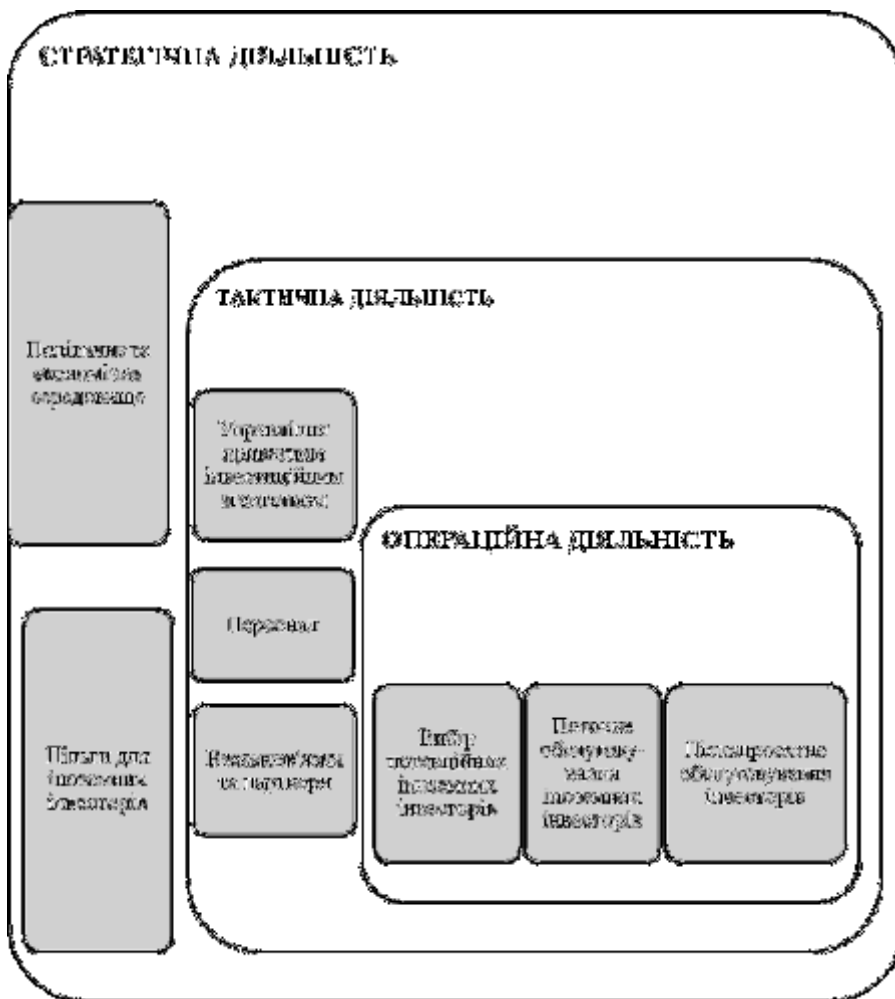

Рис. 2. Напрями діяльності приватного агентства із залучення інвестицій

1. Співробітництво з установами, що мають безпосереднє відношення до надання інвестицій. Цей тип містить взаємозв'язки з організаціями, які безпосередньо дотичні до процесу залучення інвестицій, такими як урядові організації, торгово-промислові палати, банки. Таке партнерство є важливим як з точки зору оцінки економічного стану, так і налагоджування контактів із метою надання пропозицій щодо його покращення. Також такі зв'язки є важливими для створення відповідного образу компанії.

2. Співробітництво з установами, що мають опосередковане відношення до інвестицій. Разом із роботою з безпосередніми партнерами, приватним інвестиційним агентствам в Україні доцільно залучати до роботи заклади вищої освіти та науково-дослідні інститути, великі компанії-експортери, логістичні компанії, міжнародні організації, які можуть допомогти тим чи іншим чином. Насамперед, вони є важливим джерелом знань, від якого агентство може з перших вуст почути інформацію стосовно планів розширення корпорації (з її філіалів). По-друге, якщо агентство буде допомагати встановлювати зв'язки між різними учасниками "ланцюга" — наприклад, поєднувати НДІ з місцевими компаніями з метою поширення результатів НДДКР, таке загальне посилення місцевого "ланцюга" зробить його більш привабливим для іноземних інвесторів.

Операційну діяльність приватних інвестиційних агентств в Україні доцільно розділити на три складові.

1. Вибір потенційних секторів та компаній для залучення іноземних інвестицій містить ідентифікацію потенційних іноземних інвесторів, кампанії в суспільних медіа,

інвестиційні форми, семінари, вебінари та індивідуальні презентації для потенційних інвесторів.

2. Поточне обслуговування іноземних інвесторів передбачає допомогу потенційним інвесторам в аналізі інвестиційних можливостей, встановленні бізнесу та його підтримки. Для України діяльність у цій сфері має включати надання інформації, принцип єдиного вікна в наданні послуг стосовно процесу відбору інвестиційних програм і проектів, допомогу при оформленні бізнесу тощо.

3. Післяпроектне обслуговування іноземних інвесторів доцільно фокусувати на компаніях, що вже працюють у регіоні з метою збільшення майбутніх інвестицій за рахунок залучення нових інвестицій з іноземних філіалів. Наразі в Україні післяпроектне обслуговування доцільно організувати таким чином, щоби воно містило такі функції:

- надання інформації для оцінки інвестором стану економічного середовища;
- надання інформації стосовно планів розширення головних компаній;
- потенційне покращення системи взаємовідносин між учасниками інвестиційного ланцюга в межах регіону.

Законодавчо-правові заходи.

Наразі правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні здійснюється на основі норм Господарського кодексу України та Закону України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 № 1560-XII. На наш погляд, при удосконаленні законодавства в інвестиційній сфері задля поліпшення інвестиційного клімату в Україні окрему увагу слід приділити розробці Інвестиційного кодексу, який передбачатиме створення чітко структурованої та прозорої системи законодавства у сфері інвестування, а також забезпечити контроль за поведінкою інвесторів. Підготовка до його розробки розпочалася в Україні ще у 2012 році, проте її було призупинено майже на самому початку.

Наразі в Україні при підготовці Інвестиційного Кодексу варто приділяти увагу двом ключовим моментам: процесу та змісту. Стосовно процесу, у Кодексі має бути вироблений окремий підхід до процесу залучення іноземних інвестицій, з яким інвестор може консультуватись на певних етапах підготовки та реалізації інвестиційних програм та проектів. Цей підхід має бути прописаний лише після того, як сформульована стратегія, узгоджено різні моменти процесу підготовки та реалізації інвестиційних проектів, розглянуто можливості визначення можливих розходжень, дублювань та ризиків виникнення конфліктів.

Стосовно змісту, варто відзначити, що Кодекс має бути невеликим за обсягом та чітко прописаним, встановлюючи фундаментально важливі гарантії та принципи для інвесторів. Інвестиційний Кодекс України має бути побудований таким чином, щоби гарантувати іноземним інвесторам: — недискримінацію з боку приймаючої країни;

— можливість швидко та вільно переводити за кордон їх прибутки, дивіденди та інші фонди і активи;
— відсутність експропріації без відповідної компенсації;

— можливість звернення до міжнародного арбітражу з метою вирішення суперечок, що виникають з урядом України та/або з вітчизняними компаніями.

Окрім цих ключових моментів Інвестиційний Кодекс в Україні має передбачати широкий рівень захисту інвесторів та він має спростити режим іноземного інвестування, усуваючи бюрократичні перепони.

Інше законодавство. Можна виділити два основних напрямки удосконалення законодавства в інвестиційній сфері з метою покращення залучення іноземних інвестицій.

1. Законодавство та регулюючі акти стосовно встановлення нового бізнесу для іноземних інвесторів такі, як торговельне право, акціонерне право, законодавство про партнерства, стандарти бухгалтерського обліку та інші законодавчі акти, регулюючі іноземну власність, мають бути наріжним каменем для удосконалення інвестиційного законодавства.

Суди ж відносяться розробка внутрішньогалузевих вимог у стратегічних галузях економіки. Для України варто розробити вимоги, що впливають на ведення бізнесу, включаючи такі сфери, як трудові відносини, приїзд іноземних спеціалістів тощо у таких галузях, як металургія, машинобудування, хімічна промисловість, агропромисловий комплекс.

Також наразі ще одним стримуючим чинником для іноземних інвестицій в Україні є невизначеність з правами власності. Необхідно їх удосконалити, змінюючи Господарський Кодекс, Цивільний Кодекс, Закон України "Про режим іноземного інвестування".

З метою удосконалення прав власності іноземних інвесторів на земельні ділянки внесення змін потребують Земельний Кодекс України, Закон України "Про землеустрій", Закон України "Про Державний земельний кадастр".

2. Захист іноземних інвестицій. Зазвичай це базується на багатосторонніх або двосторонніх угодах, проте іноді базується на особливих нормах захисту — конституційних гарантіях, або загальних гарантіях, спрямованих проти дискримінації інвестицій, підкріплених державними гарантіями. Для України на сьогоднішній день важливо чітко прописати можливість використання міжнародного арбітражу у випадку виникнення суперечок та заборону на експропріацію без компенсації.

До того ж, наразі важливо для довгострокових іноземних інвестиційних проектів у стратегічні галузі прописати окремі положення у загальному законодавстві, згідно з якими профільні урядові міністри матимуть право заключати особливі інвестиційні угоди з інвесторами. З метою уникнення зловживань при такому ручному режимі відповідні інвестиційні угоди мають містити положення про стабільність (які гарантують стабільність усіх засадничих правових й економічних умов угоди), що захищатиме інвестора від односторонніх змін податкового законодавства або обмежуватиме право міністра достроково припинити положення угоди тощо.

ВИСНОВКИ

Реалізація зазначених пропозицій у сфері інвестиційного регулювання в сучасних умовах інтеграції України до світової господарської системи сприятиме зростанню обсягів залучених іноземних інвестицій, що позитивно позначиться на економічному розвитку країни в цілому.

Література:

1. Волк О. Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій в економіку України / О. Волк, О. Червяцова // Вісник СумДУ. Сер. "Економіка". — 2013. — № 3. — С. 22—28.

2. Залучення іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та способи вирішення / Центр сприяння інституційному розвитку державної служби при Головному управлінні державної служби України. — К.: 2006. — 28 с.

3. Левицький Р. Комплексний механізм залучення іноземних інвестицій. / Р. Левицький // Фондовий ринок. — 25/02/2009. — № 8. — С. 20—23.

4. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України. / За ред. А. Павлюка. — К.: НІСД, 2013. — 48 с.

5. Guimon J. Government Strategies to Attract R&D-Intensive FDI / J. Guimon // PP 03/07. — Institute of International Integration Studies of Trinity College, 2007. — 26 p.

6. Hallam D. Foreign investment in developing country agriculture — issues, policy implications and international response / D. Hallam // OECD Global Forum on International Investment (Dec. 7—8, 2009). — 9 p.

7. Jackson J. Foreign Direct Investment in the United States: An Economic Analysis / J. Jackson // Congressional Research Service, 2013. — 12 p.

8. Modesto J. Foreign Direct Investment in Asia: Lessons of Experience / J. Modesto, N. Amerasinghe // WP12-003. — Asian Institute of Management, 2012. — 57 p.

9. Sun X. How to Promote FDI? The Regulatory and Institutional Environment for Attracting FDI / X. Sun // Foreign Investment Advisory Service, 2002. — 24 p.

References:

1. Volk, O. and Chervjacova, O. (2013), "Problemy ta perspektyvy zaluchennja inozemnyh investycij v ekonomiku Ukrainy", Visnyk SumDU. Ser. "Ekonomika", № 3, pp. 22—28.

2. Centr spryjannja instytucijnomu rozvytku derzhavnoi' sluzhby pry Golovnomu upravlinni derzhavnoi' sluzhby Ukrainy (2006), "Zaluchennja inozemnyh investycij v ekonomiku Ukrainy: problemy ta sposoby vyrishennja" [Attraction of foreign investment in Ukraine's economy: problems and methods of solution], Kyiv, Ukraine, 2006.

3. Levyc'kyj, R. (2009), "Kompleksnyj mehanizm zaluchennja inozemnyh investycij", Fondovyj rynek, № 8, pp. 20—23.

4. Nacional'nyj instytut strategichnyh doslidzhen' (2013), "Priorytety investycijnoi' polityky u konteksti modernizacij ekonomiky Ukrainy" [Priorities of investment policy in the context of modernization of Ukraine's economy], ed. By A. Pavljuk, NISD, Kyiv, Ukraine.

5. Guimon, J. (2007), "Government Strategies to Attract R&D-Intensive FDI", PP 03/07, Institute of International Integration Studies of Trinity College, Dublin, Ireland.

6. Hallam, D. (2009), "Foreign investment in developing country agriculture — issues, policy implications and international response", OECD Global Forum on International Investment, 9 p.

7. Jackson, J. (2013), "Foreign Direct Investment in the United States: An Economic Analysis", Congressional Research Service, Washington, USA.

8. Modesto, J. and Amerasinghe, N. (2012), "Foreign Direct Investment in Asia: Lessons of Experience", WP12-003, Asian Institute of Management, 57 p.

9. Sun, X. (2002), "How to Promote FDI? The Regulatory and Institutional Environment for Attracting FDI", Foreign Investment Advisory Service, 24 p.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2014 р.